

Po stopách bohyň z Podkarpatí a Polesí

GIUSEPPE MAIELLO

V období největší politické krize Ukrajiny, od jejího vzniku v roce 1991, se skupina českých kulturoložek a antropoložek, doprovázená ukrajinským etnologem, vydala do zapadlých končin Zakarpatí a Polesí, aby po setkání s různými respondentkami a respondenty vydala tuto rozsáhlou a poutavou knihu. Jedná se o nové, cenné svědectví z prostředí zanikajícího rurálního světa, kde jsou kanóny války slyšet v symbolické vzdálenosti, v podobě náboru vojáků na frontu, nebo prostřednictvím zpráv z televizních novin, alespoň tam, kde je zaveden elektrický proud.

Neumíme posoudit, zda prostředí, které české badatelky navštívily, je samo o sobě odtrženo od dějin, nebo zda jejich výzkum navštívenou komunitu na chvíli vrátil do času věčného návratu. Ale to může být právě jedno z pozitiv knihy – zejména pro čtenáře, kteří nejsou zvyklí na terénní výzkum, aby měli alespoň tímto způsobem možnost nahlédnout do výzkumné praxe, pochopit fungování interakce mezi badatelem ze vzdálené země a respondentem. Jisté je, že naše badatelky neskrývají takřka nic, třebaže měly téměř nulovou předchozí znalost tamního terénu i literatury k danému tématu. Jedná se o antropologický přístup, který byl již mnohokrát teoretizován, avšak skoro nikdy aplikován do praxe, ale právě to, zdá se, může nejlépe garantovat emický přístup, o který badatelky nepochybně usilovaly.

Autorky pracují se standardní kulturologickou literaturou, která je u nás všeobecně známa (např. s autory jako jsou Burke, Cassirer, De Martino, Dumézil, Eliade, Frazer, Ginzburg, Gurevič, Kerényi, Lévi-Strauss, Lévy-Bruhl, Malinowski, Meletinský, Váňa a další), nikoli s místní etnografickou literaturou, a do terénu tedy pronikají jako „nepolíbené“, a možná právě proto, resp. tím spíše jsou schopny věrohodně interpretovat vyprávění respondentů.

Obraz, který prostřednictvím svých výpovědí utvářejí respondenti, je vždy cenný, bo-

hužel však, abychom jej celý spatřili v tomto díle, musíme proniknout až do poslední třetiny knihy, která začíná kapitolou věnovanou současnému vnímání pradávných slovanských animistických představ.

Struktura knihy sleduje pomyslnou „U“ křivku. Otevře se brilantně, hlubokým teoretickým zamyslením Martiny Ciché (kapitolou *Antropologická reflexe pověr a mýtů*, str. 11–20). Velmi přínosná je i další kapitola z pera dvou autorek, které se účastnily i terénního výzkumu, Andrey Preissové Krejčí a Jany Máčalové (*Mytické vyprávění a magie*, str. 21–37). Nicméně, i když je zde kvalita teoretické analýzy vysoká, hlavně díky odkazům na hermeneutiku, coby metodu „*objasňující podmínky, za nichž dochází ke konstruování našeho poznání*“ (str. 30), určitým problémem je to, že zde jsou větší či menší překryvy s předšlou kapitolou.

Více přesvědčivá mohla být další kapitola *Ukrajina v sociokulturní perspektivě* (str. 39–54), která má představovat exkurz do politických a sociálních dějin Ukrajiny, avšak částečně představuje hiatus se zbytkem knihy. Podobně mohl být menší důraz kladen na italského exorcistu Gabriela Amortha. V této souvislosti je obtížné souhlasit s pokusem autorek aplikovat jeho teorie v prostředí Zakarpatí a severní Ukrajiny, jak je to patrné z kapitoly nazvané *Konflikt čisté a nečisté síly* (str. 79–126).

Až v závěru knihy autorky naplňují své předsevzetí, že se ve své práci vyhnou „*podzření z nárokování pravdivosti našich interpretací výpovědí narátorů mimo kontext*“ (str. 32), a to v poslední kapitole, s názvem *Mytologické postavy v ukrajinské každodennosti* (str. 127–177). Zde je jednoznačně patrná jejich schopnost pohybovat se ve složitém terénu a my můžeme plně ocenit originalnost výpovědí respondentů.

Originální a hodnotné jsou také závěry Andrey Preissové Krejčí (str. 179–183) a také informační boxy, které se v knize místy vyskytují, když nám autorky dávají nahlédnout do

svých osobních, převážně otevřených poznámek z terénu.

Knihou mohla být kratší ve své teoretické části, mohl zde být kladen větší důraz na to, aby nedocházelo k dublování, co se týče teoretických analýz. Použité fotografie z výzkumu používají termín „dvojí víra“, ale korektnější název v češtině, který ukazuje na synkretismus starého slovanského náboženství a křesťanství, je „*dvojvěří*“. Je škoda, že místní, avšak srozumitelné termíny, jako jsou *vidma*, *bosorka* atd., jsou často překládány jako „čarodějnice“. Naopak musíme vyzdvihnout to, že v originálu byly ponechány názvy mytologických postav jako *domovky*, *rusalka* atd.

Ještě pozitivnější je ta okolnost, že jako jedna z mála knih na české humanitní a sociálně vědní scéně předkládané dílo uvádí v textu mezi závorkami originální datum vydání citované knížky a teprve až poté vydání, které autorky zrovna měly k dispozici. Jedná se o jasný projev badatelské dospělosti a distancování od nesmyslného, jednoznačně nesprávného úzu, který v českém bibliografickém prostředí panuje.

Navzdory možným výtkám v rámci komplexního hodnocení knihy lze konstatovat, že jak teoretická, tak empirická část díla představuje jednoznačný přínos pro kulturologii, antropologii i etnografii a přispívá k hlubšímu poznání Rusínů a Ukrajinců z Polesí.

• Andrea Preissová Krejčí, Jana Máčalová, Jana Neudová (2015). *Mýty a pověry v každodennosti obyvatel ukrajinského Polesí a Zakarpatí*. Olomouc: Univerzita Palackého. ISBN 978-80-244-4485-7. 206 str.